Ferwall en Silvretta

door Dr Kurt Walde, Innsbruck

(Bij onze reis naar de Oostenrijkse Alpen)

Het wintersportgebied bij de Arlbergpas is wijd en zijd, ja men kan zeker zeggen wereld-bekend. Ook de Nederlandse Koninklijke familie brengt hier al sinds jaren een deel van de vacantie door. Hoewel het gehele gebied binnen de Oostenrijkse Bondsstaat ligt, vormt het toch in menig opzicht, en niet alleen als hoofd-waterscheiding, een belangrijk grensgebied.

Ten Westen van die grens dragen bevolking en nederzettingen overwegend het stempel van de Alemannen, aan de Oostkant overheerst de invloed der Bajuwaren. Van veel betekenis is ook, dat nog na de middeleeuwen het gebied van de Romaanse bevolking van het Engadin zich tot hier heeft uitgestrekt. Namen van bergen en weiden op de kaart leggen hiervan duidelijk getuigenis af.

Het oog van de geologisch geschoolde alpinist merkt dadelijk de grens op tussen de kalkalpen aan de Noordzijde van de Arlbergweg en het zgn. oergebergte, bestaande uit *„Schiefergneis"*, aan de Zuidzijde ervan. Pas uit een nauwkeuriger studie van de planten- en dierenwereld blijkt, dat hier ook een grens tussen twee levensgemeenschappen ligt, die niet als een scherpe lijn, maar als een brede strook tussen de West- en de Oostalpen loopt en die de naam *„Tessiner venster"* draagt. Ook zuiver klimatologisch is deze zoom tussen de twee delen van de Alpen vast te stellen. De Arlbergpas ligt juist aan de Oostelijke rand ervan.

Langs deze waterscheiding tussen Noordzee en Zwarte Zee, tussen Rijn en Inn-Donau, grens ook tussen een wat vochtiger klimaat aan de kant van de Rijn en een wat droger aan de andere kant, wordt het gebergte op

De Jamtalgletscher omstreeks 1925, voorbeeld van een Silvrettagletscher. Foto Risch-Lau

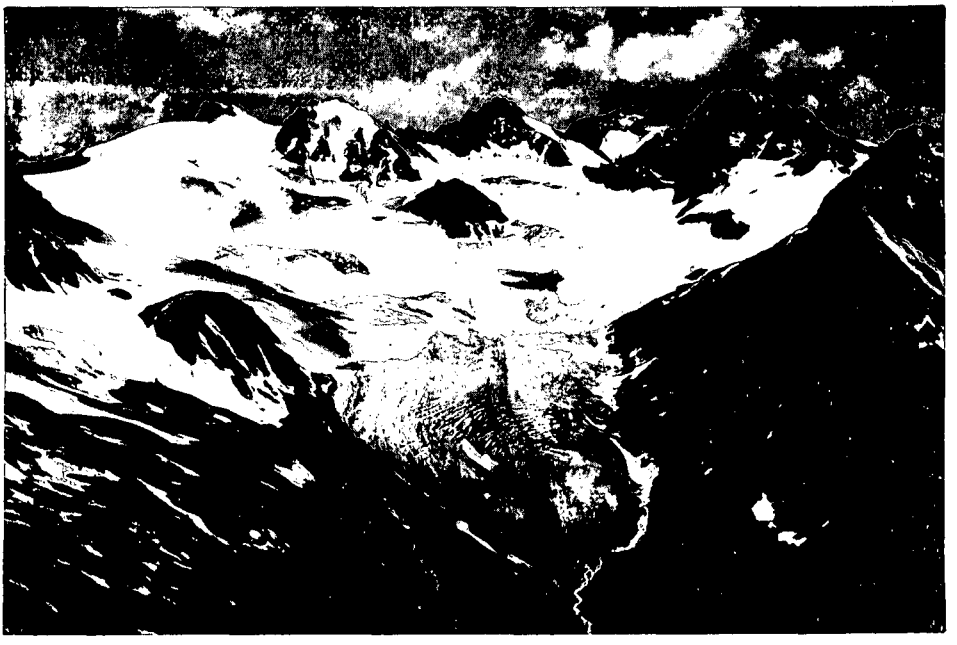

verschillende plaatsen door passen doorsneden. De Arlbergpas is de Noordelijkste hiervan en doordat hij de laagste is en de kortste verbinding tussen Oost en West vormt, werd hij in 1785 voor de aanleg van een weg en in 1884 voor de aanleg van een spoorbaan uitgekozen. De twee Zuidelijker gelegen passen Zeimsjoch (1858 m) en Bielerhöhe (2046 m) zijn tegenwoordig ook voor auto's toegankelijk; zij vormen de verbinding tussen het Montafon (Vorarlberg) en het Paznaundal (Tirol). Het gehele hiertussenliggende gebied, dat op de kaart de vorm van een smalle driehoek heeft, is het Ferwall-gebergte. In dit gebergte heeft de Oostenrijkse Alpenvereniging verschillende hutten gebouwd en het is niet gemakkelijk te bepalen welke hiervan de voorkeur verdient. Het centraalste ligt zeker de Heilbronner hut (2320 m). Men heeft hier een prachtig gezicht op de Patteriol, wel niet de hoogste, maar beslist de mooiste berg van de Ferwall-groep. Vanuit de hut kan men enkele toppen, die veel uitzicht bieden, beklimmen, waarbij men slechts hoogteverschillen van enkele honderden meters behoeft te overwinnen. De natuurliefhebber, die er plezier in heeft om planten en dieren en hun levensomstandigheden waar te nemen, vindt hier een overvloed aan stof, die hem gemakkelijk enige dagen in het gebied om deze hut zal kunnen vasthouden.

In de eerste plaats moeten de talrijke meren genoemd worden, waarvan er één, de Scheidsee, onmiddellijk onder de hut ligt. Een ander draagt de naam Brüllender See, omdat men hier af en toe merkwaardige geluidsverschijnselen waargenomen heeft, die wellicht te vergelijken zijn met de „mistpoeffers" aan de Nederlandse kust *). Met rubberboot, planktonnet en microscoop is hier veel interessants waar te nemen.

Behalve die meren vindt men er ook veel waterplasjes, die weer geheel andere levensmogelijkheden bieden. Allerlei insectenlarven kunnen hem, die bij elke vondst een naam wil zetten, tot vertwijfeling brengen; verborgen in de modder op de bodem leeft het schelpdiertje *Pisidium cinereum (casertanum)*; waterkevers van de geslachten *Hydroporus* en *Helophorus* zwemmen er rond. Zeldzamer kevers, zoals *Helophorus glacialis* of *Dichotrachelus Stierlini* herinneren de deskundigen aan het interessante probleem van de boreo-alpine soorten en aan de invloed van de ijstijd op de verspreiding der dieren. Een dierenwereld met een geheel eigen karakter vindt men verder in de holen van de alpenmarmotten, die elke kervervriend verlokken om zeef en lokaas te gaan hanteren.

Om de veelkleurige bloemen vliegen vlinders, donkere *Erebia's*, bonte St. Jansvlinders en andere insecten; uit het gras klinkt het gesjirp van de sprinkhanen, zoals bv. de zeldzame *Aeropus sibiricus* met zijn opgeblazen voorschenen; op de grond jagen behendige spinnen achter hun prooi aan. Evenals de lagere dierenwereld levert ook de overvloed van de niet-bloeiende planten een interessante en nauwelijks te beschrijven verscheidenheid van vormen en levensgewoonten. In het bijzonder de op de stenen groeiende korstmossen vragen om diepgaande studie. Tussen die korstmossen en de nietseisende rots-mossen voeren de mosbeertjes *(Tardigraden)* hun wonderlijk bestaan en springen „oer-insecten" rond, vanaf de nietige sneeuwvlo tot de grote rotsspringers *(Machiliden)*, die een familielid *(Halomachilis)* aan de Nederlandse kust hebben.

Als men over de bloeiende planten van de Ferwall-groep spreekt, dan moet men wel toegeven, dat er Alpengebieden zijn, waar meer soorten zijn te

*) Noot van de vertaler: Zie Dr M. Minnaert, De natuurkunde van het vrije veld, deel II, pag. 41.

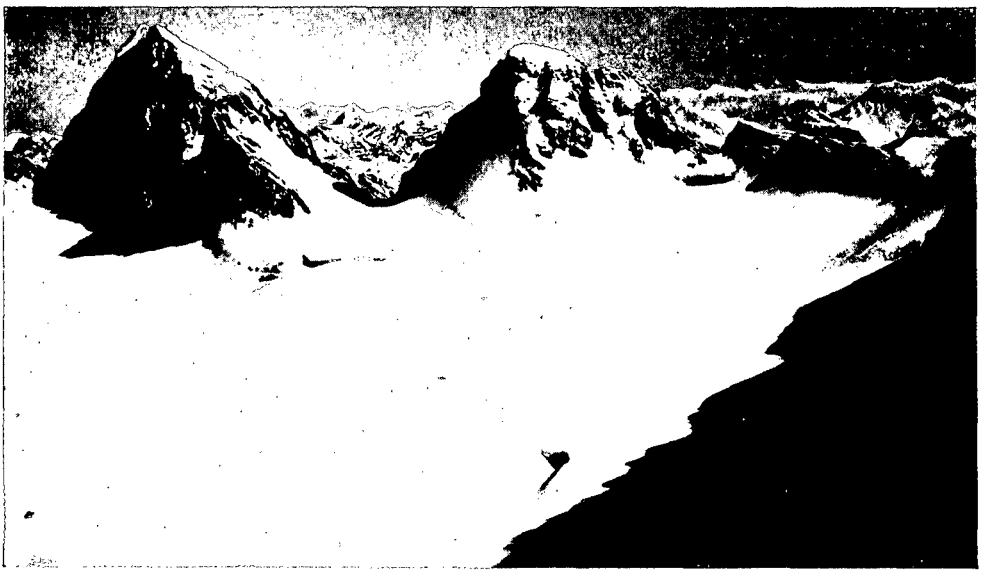

De grote en de kleine Buin in het Silvrettagebergte Foto Dr Mycinski

vinden. Dat ligt enerzijds aan het feit, dat het gesteente in de ondergrond hier zeer homogeen is en anderzijds aan het feit, dat wij ons hier, zoals reeds vermeld werd, aan de rand van het „Tessiner venster" bevinden. Toch zou het onjuist zijn om deze flora als niet interessant of armelijk te bestempelen. Immers, de omgeving van de Heilbronner hut is nog een stille, pas kort ontsloten hoek, die noch door het verkeer in het Noorden (Arlbergweg), noch door de techniek in het Zuiden (stuwdammen) werd aangetast. Dientengevolge zijn de mogelijkheden voor het waarnemen van vogels van het hooggebergte, zoals steenarend, raaf, sneeuwhoen, en misschien ook wel eens een steenhoen, en ook van alpenmarmotten en gemzen, zeer gunstig.
Geologisch vormt de Ferwall-groep met de daarbij in het Zuiden aansluitende Silvretta-groep één geheel en wat de gesteenten betreft een homogeen gebied: Silvretta-gneis overheerst. De Ferwall-groep heeft tegenwoordig geen gletschers, de „Gipfelflur" ligt er 200 à 300 m lager dan in de ijswereld van de Silvretta. Maar in een gemakkelijke dagtocht kan men de Wiesbadener hut, die al in Vorarlberg ligt, bereiken. Van hieruit kan men in één dag zonder bijzondere moeilijkheden de Piz Buin (in de Silvretta-groep, 3316 m) beklimmen, die zich als een geweldige rots te midden van uitgestrekte gletschervelden verheft. Een schier eindeloos vergezicht is het loon voor de geringe moeite van de beklimming: de hoogste bergen van de Oetztaler- en Ortlergroepen heeft men aan de linkerhand, recht vooruit kijkt men omlaag in het Engadin en zijn Dolomieten, naar rechts ziet men de met gletschers bedekte bergen van de Bernina-groep en de naburige Piz Linard, de hoogste top van de Silvretta. Naar het Noorden overziet men de bergen van Säntis tot Karwendel. Bovendien zendt een van de hoogste toppen van de Alpen, de Jungfrau, hier aan de plantenkenner een vriendelijke groet in de vorm van *Umbilicaria Virginia*, een zeldzaam korstmos, dat slechts op enkele toppen boven ongeveer 3000 m te vinden is en dat hier op de Noordhellingen groeit.

Een blik omlaag in Noordelijke richting geeft ook een overzicht over de geweldige techniek van de stuwdammen in de Ill. Van de hierbij behorende wegenaanleg heeft men al op de tocht hierheen geprofiteerd. Door de uitgestrekte meren, die hier hoog boven de boomgrens gevormd zijn, heeft het landschap aan grootsheid en afwisseling gewonnen, en al stoort ook menig bouwwerk als een lelijke vlek het beeld, toch moet men erkennen, dat de technici er werkelijk moeite voor gedaan hebben om bij de noodzakelijke ingrepen zoveel mogelijk te sparen. Of deze nieuw gevormde meren ook zo'n aantrekkingskracht op de vogels zullen uitoefenen als de beroemde Ismaninger stuwmeren bij München moet nog blijken.
Overigens zou zelfs dit vluchtige overzicht over datgene, wat de natuurliefhebber in Ferwall en Silvretta te wachten staat, niet compleet zijn als niet even in het kort de rendieren genoemd werden, die men hier in het vrije veld kan ontmoeten. Iemand uit het Paznaundal liet ze enkele jaren geleden uit Finland komen, waar hij ze tijdens de oorlog als in velerlei opzicht nuttige huisdieren had leren kennen.

(Vertaling drs R. Kofman)

Literatuur:
„Zur Geographie des Arlbergs" door Joh. Sölch in het „Gedenkboek aan R. Schuiling", Groningen, 1925.
Toeristische inlichtingen geeft „Der Hochturist", 5de dr., band 4, 1926.
Enige foto's zijn te vinden in „Zeitschrift des D. und Oe. Alpenvereins", 1928.
Aanbevolen kaart: Freytag und Berndt, Turistenkarte, blad 37, schaal 1 : 100.000.

Fries-Overijsels Vaarkamp

Het zo langzamerhand traditioneel geworden Vaarkamp zal ons dit jaar voeren naar het Noorden van ons land en wel naar de provincies Friesland en Overijsel.
De uithaven is *Hoorn*, waar we ons *Zaterdag 16 Juli* inschepen aan boord van het motorschip, dat voor de volgende 10 dagen ons, zich verplaatsend, kampterrein zal zijn.
Nadat keukenuitrusting, fourage, fietsen en wat we verder nog voor inventaris nodig zullen hebben, aan boord is genomen, varen we uit. Als het helder weer is, zullen we al spoedig, nadat we Enkhuizen gepasseerd zijn, de Friese kust zien verschijnen en in het begin van de middag zullen we dan in Stavoren aankomen. Hier worden de fietsen uitgeladen en begint een excursie langs de kust van het IJselmeer naar het oude stadje Hindelopen met zijn typische klederdrachten en schilderwerk.
Aan het eind van de middag gaan we terug naar Galamadammen, waar eventuele laatkomers zich nog kunnen aansluiten, en varen daarna over de Fluessen door naar Gaastmeer, waar we die nacht blijven.
De volgende dag blijft de boot hier liggen en gaan we het merengebied ten noorden van Gaastmeer verkennen. Na nogmaals in Gaastmeer overnacht te hebben, zullen we de derde dag van het kamp, nadat de boot ons in Woudsend heeft afgeleverd, een bezoek aan Gaasterland brengen. Deze fietstocht gaat langs het dorpje Balk, waar *Herman Gorter* de inspiratie voor zijn gedicht „Mei" opdeed, naar de Mokkebank, een belangrijk broedterrein vooral van Grote Stern en Visdiefje. Hoewel we er niet in de broedtijd komen, is er nog altijd een druk vogelleven waar te nemen. Een andere merkwaardigheid, die we zullen bezoeken, is de klifkust van Gaasterland. Dit zijn geen rotsen, maar het is diluviale grond bestaande uit keileem, bekend van de bouw van